

Madlin
Martin

**POSLEDNJA
KNJIŽARA
U LONDONU**

Prevela
Eli Gilić

Laguna

Naslov originala

Madeline Martin

THE LAST BOOKSHOP IN LONDON

A Novel of World War II

Copyright © 2021 by Madeline Martin

All rights reserved including the right of reproduction in whole, or in part in any form.

This edition is published by arrangement with Harlequin Books S.A.

This is a work of fiction. Names, characters, places and incidents are either the product of the author's imagination, or are used fictitiously, and any resemblance to actual persons, living or dead, business establishments, events, or locales are entirely coincidental.“

Translation copyright © 2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Piscima svih knjiga koje sam ikad pročitala.
Hvala vam što ste mi pružili bekstvo i znanje kao i što ste
me oblikovali u osobu kakva sam postala.*

PRVO POGLAVLJE

AVGUST 1939.
LONDON, ENGLJESKA

GREJS BENET JE UVEK SANJALA O TOME DA JEDNOG dana živi u Londonu. Međutim, nikad ne bi mogla ni da zamisli da će joj to postati jedini izbor, pogotovo ne u predvečerje rata.

Voz se zaustavio na Faringdonu; ime stanice bilo je čitko napisano na plavoj pruzi u crvenom krugu na zidu. Ljudi su se vrzmali naokolo, nestrpljivi da uđu baš kao što se onima unutra žurilo da izađu. Nosili su odeću otmenog kroja koja je odisala gradskim šikom. Mnogo uglađenije nego u Drajtону u Norfoku.

Grejs skoliše nervoza i uzbuđenje. „Stigle smo.“ Pogledala je Viv, koja je sedela pored nje.

Njena prijateljica je vratila poklopac na karmin pa joj se osmehnula sa svežim slojem cinobera na usnama. Viv se okrenula prema prozoru i prešla pogledom po oglasima koji su oblikovali šahovnicu na zaobljenom zidu. „Posle toliko godina priželjkivanja da smo u Londonu“, uhvatila je Grejs za ruku i brzo je stisnula, „evo nas.“

Još su bile devojčurci kad je Viv prvi put pomenula kako bi mogle da se odsele iz dosadnog Drajtona i žive mnogo

uzbudljivije u gradu. Tad je to bila suluda pomisao – napustiti usporeni, poznati, seoski način života zarad užurbanog londonskog ritma. Grejs nikad ne bi mogla ni da zamisli kako će to jednog dana postati nužnost.

Međutim, u Drajtonu nije imala više ništa. Bar ništa čemu bi želela da se vrati.

Devojke su ustale s mekanih sedišta i uzele prtljag. Svaka je imala po kofer – izbledeo i pohaban pre godinama nego upotrebom. A oba su bila veoma teška i na ivici pucanja jer su ih pretrpale, te su se mučile dok su ih nosile jer su preko ramena imale kutije s gas-maskama. Vlada je naložila da se te grozote nose svugde za slučaj napada bojnim otrovom.

Na njihovu sreću, Briton strit bio je udaljen samo dva minuta hoda, ili je bar tako gospođa Vederford rekla.

Majčina prijateljica iz detinjstva izdavala je sobu i ponudila joj je smeštaj pre godinu dana kad je Grejsina majka umrla. Uslovi su bili velikodušni – dva meseca besplatno dok Grejs ne nađe posao, a čak i nakon toga će kirija biti snižena. Iako je žudela da ode u London, odolela je Vivinom oduševljenom nagovaranju i ostala u Drajtonu gotovo godinu dana ne bi li se oporavila od toga što joj se svet srušio.

To je bilo pre nego što je saznala da kuća u kojoj je živela od rođenja zapravo pripada njenom ujaku. Pre nego što se uselio s tiranskom ženom i petoro dece. Pre nego što se život na koji je navikla potpuno raspao.

Nije bilo mesta za Grejs u sopstvenoj kući, što je njena ujna rado pominjala. Dom ispunjen utehom i ljubavlju pretvorio se u okruženje u kome se neprijatno osećala. Kad je njena ujna na kraju postala toliko drska da joj otvoreno kaže da ode, Grejs je znala da nema drugog izbora.

Prošlog meseca je pisala gospođi Vederford da pita važi li ponuda i dalje. To je nešto najteže što je uradila u životu.

Morala je da popusti pred teškoćama pred kojima se našla i taj veliki poraz joj je slomio srce. Zbog tog neuspeha se osećala nesposobno.

Grejs se nikad nije mogla pohvaliti hrabrošću. Čak i sad se pitala da li bi se odvažila da doputuje u London da Viv nije zahtevala da idu zajedno.

Dok su čekale da se blistava metalna vrata voza otvore i otkriju novi svet, stomak joj se uvezao od zebnje.

„Sve će biti sjajno“, prošaputala je Viv. „Sve će biti mnogo bolje, Grejs. Pazi šta ti kažem.“

Vrata električnog voza sama su se otvorila uz šištanje. Izašle su na peron, među ljude koji su se tiskali dok su ulazili i izlazili. Zatim su se vrata šuštavo ponovo zatvorila i voz je otišao, zavijorivši im suknje i kosu.

Na naspramnom zidu je markantan spasilac s cigaretom krasio reklamu za česterfild, dok je drugi poster pozivao Londonce da stupe u vojsku.

To ih nije podsetilo samo na to da njihovoj zemlji pretil rat već i da je život u gradu opasniji. Ako Hitler napadne Englesku, svakako će žarko želeti London.

„O, Grejs, vidi!“, uzviknula je Viv.

Grejs se okrenula od postera prema metalnim stepenicama, koje su se pele na nevidljivoj traci i nestajale negde iznad lučne tavanice. U gradu njihovih snova.

Brzo je zaboravila na reklamu i zajedno s Viv požurila prema pokretnim stepenicama, trudeći se da potisne ushićenje dok su ih nosile gore, gore, gore.

Viv je podigla ramena od sreće koju je jedva obuzdavala. „Nisam li ti rekla da će biti neverovatno?“

Grejs je odjednom shvatila koliko je to krupan korak. Posle godina maštanja i smišljanja obrele su se u Londonu.

Daleko od njenog ujaka tiranina, dalje od nadzora Vivinih strogih roditelja.

Uprkos nedaćama, Grejs i njena prijateljica izjurile su iz stanice kao ptice pevačice iz kaveza, spremne da konačno rašire krila.

Svuda naokolo su se zgrade podizale prema nebu, te je Grejs dlanom zaklonila oči od sunca kako bi videla krovove. Nekoliko obližnjih trgovina pozdravilo ih je jarko obojenim znacima koji su oglašavali sendviče, frizere i apoteku. Kami- oni su tandrkali, a dupli autobus s bokom crvenim i sjajnim kao Vivini nokti otutnjao je u suprotnom smeru.

Grejs se jedva uzdržala da ne zgrabi prijateljicu za ruku i zaciči. I Viv se osvrtała razrogaćenim, blistavim očima. Baš kao i Grejs, izgledala je kao zadivljena devojkica sa sela uprkos modernoj haljini i savršeno friziranim kestenjastim uvojcima.

Iako je za tu priliku obukla najlepšu haljinu dužine do ispod kolena s uzanim crnim kaišem što joj je isticao struk i lepo se slagao sa cipelama niskih potpetica, Grejs nije bila šik kao njena prijateljica. Ali iako je njen izbor bio neupadljiviji od Vivinih crno-belih tufni, svetloplavi pamuk joj je naglašavao sive oči i svetlu kosu.

Naravno, Viv joj je sašila haljinu. Ali ona je uvek šila za obe i težila višem. Devojke su satima šile haljine i uvijale kosu, čitale o modi i bontonu u časopisima *Žena* i *Ženski život* i beskonačno vežbale kako bi se „rešile drajtonskog naglaska“.

A Viv je, s visokim jagodicama, dugim trepavicama i smeđim očima, sad izgledala kao da bi mogla da krase naslovnice nekog od tih časopisa.

Prebacujući teške kofere iz jedne ruke u drugu, pridružile su se reci ljudi koji su žurili tamo-amo i pošle prema Briton stritu. Srećom, gospođa Vederford je u poslednjem pismu poslala iscrpna uputstva, koja su lako pratile.

Međutim, u prepisci nije bilo ni reči o predznacima rata.

Još oglasa – jedni su pozivali muškarce da obave svoju dužnost dok su drugi podsticali ljude da se ne obaziru na Hitlera, već da rezervišu letovanje. S druge strane ulice zid od džakova s peskom uokvirio je vrata na kojima je crno-beli znak objavljivao da je unutra javno sklonište za zaštitu od vazдушnih napada.

Kao što je gospođa Vederford napisala, stigle su do Briton strita za dva minuta i našle se ispred gradske kuće od opeke. Imala je zelena vrata s uglancanim mesinganim zvekirom i duguljastu saksiju punu ljubičastih i belih petunija na prozoru. To je nesumnjivo kuća gospođe Vederford.

I njihov novi dom.

Vivini uvojni poskokiše kad je potrčala stepenicama pa pokucala na vrata. Pršteći od iščekivanja, Grejs joj se pridružila. Na kraju krajeva, gospođa Vederford je najdraža prijateljica njene majke i nekoliko puta ih je posetila u Drajtonu kad je Grejs bila mala.

Dve žene su počele da se druže dok su obe živele u Drajtonu. Njihovo prijateljstvo opstalo je i pored selidbe za London, Velikog rata u kome su obe izgubile muževe i bolesti koja je naposletku odnela Grejsinu majku.

Vrata su se otvorila i na njima se pojavila gospođa Vederford, starija nego što je se Grejs sećala. Uvek je bila ljupko dežmekasta sa zajapurenim jabučastim obrazima i blistavim plavim očima. Ali sad je nosila okrugle naočare, a svetlucavi srebrni pramenovi su joj prošarali tamnu kosu. Zagledala se u Grejs.

Tiho je ciknula i podigla prste do usta. „Grejs, pljunuta si majka. Beatris je uvek bila lepotica s onim njenim sivim

očima.“ Starija žena je šire otvorila vrata. Nosila je belu pamučnu haljinu s plavim cvetovima i plavim dugmićima. Iza nje se videlo malo uredno predvorje, koje su gotovo sasvim zauzimale stepenice što vode na sprat. „Uđite, molim vas.“

Grejs je zahvalila na komplimentu, trudeći se da potisne tugu jer je i dalje žalila za majkom.

Unela je kofer u kuću, koja je primamljivo mirisala na meso i povrće. Pošla joj je voda na usta.

Nije pojela valjano kuvano jelo od majčine smrti. Bar ne ukusno. Njena ujna nije bila neka kuvarica, a Grejs je provodila previše sati u ujakovoj radnji da bi spremila nešto iole pristojno.

Korake joj je prigušio krem tepih s pastelnim cvetovima. Iako čist, izgledao je pomalo dotrajalo.

„Vivijen“, pozdravila ju je gospođa Vederford kad se devojka pridružila prijateljici u predvorju.

„Svi prijatelji me zovu Viv.“ Uputila je starijoj ženi osmeh koji je zračio njenom jedinstvenom ljupkošću.

„Izrasle ste u prave lepotice. Sigurna sam da će moj sin crveneti pored vas.“ Gospođa Vederford im je dala znak da spuste kofere na pod. „Koline“, povikala je uz lakirane drvene stepenice, „ponesi prtljag gospođicama dok pristavim čajnik.“

„Kako je Kolin?“, pitala je Grejs učtivo.

Kao i ona, bio je jedinač; kao i njoj, Veliki rat mu je odneo oca. Iako je dve godine mlađi od nje, igrali su se zajedno kao deca. Te uspomene su joj bile veoma drage. Kolin je uvek bio blage naravi, a britka pamet u njegovim očima nije mogla da sakrije iskrenu dobrotu.

Gospođa Vederford je ogorčeno podigla ruke. „Pokušava da spase svet jednom životinjom za drugom i sve ih donosi kući.“ Dobrodušno se nasmejala, otkrivši da joj to ne smeta onoliko koliko je tvrdila.

Dok su čekale Kolina, Grejs se divila predvorju. Pored stepenica je stajao sto na kome je bio smešten blistavi crni telefon. Vedre plavo-bele brokatne tapete su donekle izbledele, ali slagale su se s vratima i dovracima ofarbanim u belo. Iako jednostavno, sve je izgledalo besprekorno. Grejs je bila uverena da ne bi uspela da nađe ni trunku prašine u kući majčine prijateljice.

Nešto je zaškripalo, a onda su čule korake na stepenicama. Pojavio se visok, vitak mladić. Tamna kosa bila mu je uredno očešljana, a nosio je košulju s kragnom i smeđe pantalone.

Stidljivo se osmehnuo i crte lica su mu smekšale te je izgledao mlađe od dvadeset jedne godine. „Zdravo, Grejs.“

„Koline?“, pitala je s nevericom. Bio je maltene za glavu viši od nje, nadvijao se nad njom kao svojevremeno ona nad njim.

Pocrveneo je.

Njegova reakcija joj je bila simpatična. Obradovala se što je zadržao blagu narav uprkos godinama koje su prohujale.

Grejs je podigla pogled prema njemu. „Svakako si porastao otkako sam te poslednji put videla.“

Slegnuo je žgoljavim ramenima. Izgledao je veoma stidljivo. Zatim je klimnuo glavom Viv – kao mali se igrao i s njom jer su dve devojčice uvek bile nerazdvojne. „Viv. Dobro došle u London. Mami i meni je mnogo drago što ste došle.“ Dobacio je pogled Grejs pa se nagnuo da uzme njihove koferne. Tad je zastao. „Mogu li da ih ponesem?“

„Molim te“, odgovorila je Viv. „Hvala, Koline.“

Klimnuo je glavom pa pošao uz stepenice, lako noseći po kofer u svakoj ruci.

„Sećate li se kad sam dolazila s Kolinom?“, pitala ih je gospođa Vederford.

„Sećamo se“, odgovorila je Grejs. „Izgleda fin kao što je uvek bio.“

„Samo je mnogo viši“, dodala je Viv.

Gospođa Vederford je pogledala prema stepenicama iako je Kolin nestao iz vidokruga. Oči su joj blistale od obožavanja. „Dobar je momak. Hajde sad da popijemo čaj pa ću vam pokazati kuću.“

Dala im je znak da pođu za njom pa otvorila vrata što vode u kuhinju. Svetlost je prodirala kroz razgrnute prozračne bele zavese na prozoru iznad sudopere i kroz zadnja vrata. U kuhinji je sve bilo besprekorno kao i u predvorju. Sunce je obasjavalo čiste bele radne površine, a nekoliko sudova uredno je stajalo u sušilici. Kuhinjske krpe boje limuna visile su preko šipke, a miris hrane bio je još primamljiviji.

Mahnula je prema nevelikom stolu s četiri bele stolice pa podigla čajnik sa šporeta. „Tvoj ujak je baš izabrao kad će da ti uzme kuću s obzirom na to da rat samo što nije počeo.“ Odnela je čajnik do sudopere pa odvrnula slavinu. „To liči na Horasa“, dodala je s приметnim gađenjem, nadjačavši zvuk vode. „Beatris je brinula da bi mogao da pokuša nešto slično, ali tako se iznenada razbolela...“

Gospođa Vederford je skrenula pogled s čajnika na Grejs. „Ne bi trebalo da brbljam o tome pošto ste tek doputovale. Mnogo mi je drago što ste tu. Samo bih volela da su okolnosti lepše.“

Grejs se ujela za donju usnu jer nije znala šta da kaže.

„Imate divan dom, gospođu Vederford“, ubacila se Viv brzo.

Grejs joj je dobacila zahvalan pogled, a drugarica joj je zaverenički namignula.

„Hvala.“ Starija žena je zavrnila česmu pa s osmehom prešla pogledom po osunčanoj kuhinji. „Već nekoliko pokolenja je u vlasništvu porodice mog Tomasa. Nije lepa kao što je nekad bila, ali čovek mora da se dovija.“

Grejs i Viv su sele na stolice. Jastuci sa slikama limuna toliko su se stanjili da su osetile tvrdo drvo ispod njih.

„Zahvalne smo što ste nam dozvolile da budemo kod vas. To je veoma velikodušno.“

„Nije to ništa.“ Gospođa Vederford je spustila čajnik na šporet i uključila ga. „Učinila bih sve za ćerku svoje najdraže prijateljice.“

„Mislite li da ću teško naći posao?“, pitala je Viv. Iako joj je glas bio opušten, Grejs je znala koliko njena drugarica želi da bude prodavačica.

I Grejs je to priželjkivala. Delovalo je veoma otmeno raditi u robnoj kući – lepoj, raskošnoj i višespratnoj kao *Vulvorts* koji zauzima čitavu četvrt.

Gospođa Vederford se tajanstveno osmehnula. „Igram slučaja, dobro poznajem vlasnike nekoliko prodavnica u Londonu. Sigurna sam da mogu nekako pomoći. A Kolin radi u *Herodsu*. I on može da kaže koju lepu reč.“

Viv su oči zablistale i nečujno je usnama oblikovala ime radnje, jedva potiskujući uzbuđenje.

Gospođa Vederford je uzela jednu žutu kuhinjsku krpu pa podigla tanjir iz sušilice i izbrisala nekoliko preostalih kapi. „Moram primetiti da vas dve ne zvučite kao da ste iz *Drajtona*.“

Viv je nezatno isturila bradu. „Hvala. Svakako smo se trudile. Nadamo se da će nam to pomoći da nađemo posao.“

„Odlično.“ Gospođa Vederford je otvorila kredenac i vratila tanjir na mesto. „Svakako obe već imate preporuke?“

Viv je uoči polaska za London pozajmila pisaću mašinu pa pažljivo otkucala sebi preporuku. Ponudila je da napiše jednu i za Grejs, ali ona je odbila.

Gospođa Vederford je nastavila da briše sudove. Viv je pogledala prijateljicu i izvila obrve, poručujući da je trebalo da pristane.

„Imamo preporuke“, odgovorila je Viv samouvereno, nesumnjivo već smišljajući kako da obezbedi jednu i za Grejs.